

הכנסת

תל"ח: ת"ר י"א י"ב י"ג י"ד י"ה י"ו י"ז י"ח י"ט

1

דבר נא באזני העם וישאלו איש מאת רעהו ואשה מאת רעותה פלי כסף וכלי זהב:

7

כי קרוב כלומר העם קרוב של הקב"ה, שנאמר (נני) ישראל עם קרוב (מהלל קמח י"א) ולכן לא התייחס ממנהגו של עולם.

8

המכה בעברתו כל בכורי מצרים, ויוצא את עמו ישראל מתוכם לחרות עולם. המעביר בניו בין גזרי ים סוף, את רודפיהם ואת שונאיהם בתהומות טבע, וראו בניו גבורתו, שפחזו וזוהרו לשמו. ומלכותו ברצון קבלו עליהם. משה ובני ישראל לה ענו שירה בשמחה רבה, ואמרו כלם: מוי כמכה באלם יהוה, מוי כמכה נאדר בקדש, נורא תחלת, עשה פלא: מלכותך ראו בניו בוקע ים

2

(ט) דבר נא. אין נח אלא לשון נקשה, נקשה ממך הוקיע על קר, שלא יאמר אומו לדיק אברהם, ועצום וענו אולם (מלאכה טו י"א) קיים זהם, ואחרי כן ילאו נכוש גדול (ט) לא קיים זהם (ברכות ט):

9

יחזן בן נבא היה וירש את המקרא הזה כסין וזמר מה נשתנה און סבל אכרים שבנוף אמר הקב"ה און ששמעה קול על הר סיני בשעה שאמרת כי לי בני ישראל עבדים ולא עבדים ילעבדים והלך זה וקנה ארון לעצמו ירע ור"ש ב"ד היה וירש את המקרא הזה כסין וזמר מה נשתנה דלת וסוזה סבל כלם שבבית אמר הקב"ה דלת וסוזה שחו ערים במצרים בשעה שפסחתי על המשקף ועל שחי המזוח ואמרתי כי לי בני ישראל עבדים ולא עבדים ילעבדים ותצאתם מעבודת לחות והלך זה וקנה ארון לעצמו ירע פננים

3

שלא יאמר אותו צדיק כו', ק"ק דהא גם בלא אמירת הצדיק צריך הקב"ה לקיים הבטחתו ואחרי כן יצאו ברכוש גדול ועוד כמה דקדוקים יש כאן. והפירוש הנכון דודאי היו עתידין להיות בוזזין את המצרים אצל הים כמו שאמר (מכילתא שמות י"ב, לו) גדול ביות הים וכו', רק כדי שלא יאמר אותו צדיק תיכף כשיצאו ממצרים שלא קיים בהם ח"ו הבטחתו. ולפ"ז מתורץ מה שאמר מאן דאמר בעל כרחן דישאל משום משאוי, פירוש לפי שישאל היו יודעים שנודאי יהיה להם ביות הים גדול מאד, ולכן היו אומרים למה לנו למשאור הזה אלא המצרים בעצמם ישאו אותם לים ושם יהיו כוזבים אותם.

10

ויהי מקץ שלשים שנה וארבע מאות שנה ויהי בעצם היום הזה יצאו פלי צבאות יהוה מארץ מצרים:

4

(כז) ויפגע משה. הסיען צעל כרחם נ, שעגרו מלרים את סוקיהם נמכשיטי זהב וכסף והצטט טווחם, והיו ישראל מולאין אותם צים, וגדולה היתה צות הים מציות מלרים, שנאמר (שה"ש א' י"א) פורי וקב נעשה לך עם נקודת הפקף, לפיכך הונרך להסיען צעל כרחם:

11

[שביעי ש"א] המכה בעברתו כל בכורי מצרים ויולא את עמו ישראל מתוכם לחרות עולם המעביר בניו בין גזרי ים, ריל כליל מכות בטורות לא לקו בכותם אלא בטורות אבות וכוונתם של מלרים וצ"ל לא זכו ישראל שדיין להיות בנים למקום אלא עבדים עבדי הם אשר הולאתי אותם מארץ מצרים [ויקרא כ"ה] והמירות הלז הוא מירות עולם כי לעולם לא יחזור דרכו שלא יהיו ישראל עבדי המקום חלילה, אך צ"ל שפכרו בטות האמונה כדאי האמונה שהאמינו כי יולאו ואלמנו צמי ובמשה פנזו או נקראו בנים למקום אך איננו מירות עולם כי כנאין פשי' רלונו שיימ נקראו עבדים ולא בנים [בס דושין ל"ג]. והיינו כמסכה בעברתו בכורי מלרים או ויולא עמו מתוכם כעס של מלך וזכו למירות עולם הוא מחכס והס עמו, אך המעביר בניו דייקא בין גזרי ים צ"ל בנים אך על זה לא אמר למירות עולם:

5

יא תורי זהב נעשה לך עם נקודות הפקף:

6

(יא) תורי זהב נעשה לך. נמלכו חני וצית דינו לפני בא פרסה שאשיאו וחחוק את לכו לנדון אחריך עם כל קבא גנוי אולרסויו כדי שנטשה לך חורי וקטוטי זהב: עם נקודות הפקף. שהיה בידך ככר שהולאת ממלרים קגדולה היתה לזת הים מכות מלרים:

12

יד בנים אתם ליהוה אלהיכם לא תתגדדו ולא תשימו קרחה בין עיניכם למת:

(ט) ויבא בין מהנה מצרים. משל, למהלך צדק וזנו מהלך לפניו, צאו לסמים לשטוחו, נטלו מלפניו וקטנו לאחריו, צא וצא מלחרי, נתנו לפניו, צאו לסמים לפניו וחצים מלחרי, נתנו על זרועו ונלחם בהם, כך וְאֵנִי תְּרַפְּלִי לְאֶפְרַיִם קָסֵם עַל זְרוּעָתִי (הפטע יא ג):

וידוע מ"ש האר"ל (שער הכוונות ענין הפסח דרוש א' ובי') שענין גלות מצרים היה בכוונת עיבור, ויצאתם משם בכוונת לידה, וכן מצונו כמה תוכנים שדימו יציאת ישראל מגלותם ללידה כמ"ש (ישעיה סו. ח) כי הלה גם ילדה ציון את בניה, רני עקרה לא ילדה וגו' כי רבים בני שוממה ובר' (שם נד. א), ואמרת בלבבך מי ילד לי את אלה (שם סט. כא).

קדשה יו א וט. טו כי תבאו אל ארץ מושבותיכם. תלכת, קשה דברים תבן אדם לעשות לבנו. ט"שנו רבונינו משאש דברים תבן תבן לעשות לבן. תבן זה הקדוש קדוש הוא ותבן אליו ישראל. קשם שהאב תבן למול את בנו, כן עשה הקדוש קדוש תבן הוא לישראל. מל אותם על ידי ירושע (הפסח טו ג) עשה לך תרבות צוים. תבן תבן לקדומו, ותקדוש קדוש הוא פרה ישראל, ששמו (שם טו ג) לקדומו לו לעם. לקדומו תורה, הקדוש קדוש הוא למד תורה לישראל, (הפסח יא ט) ולקדומו אתם את קדוכם, ותבן (שם טו ג) אני ה' אלהיך מלמדך להועיל. לקדומו תורה, הקדוש קדוש הוא למד את המורה לישראל.

להשיאו אשה, הקדוש קדוש הוא אמר לתם קדו תבן. תבן וקדק לבנו להשיאו ולקדומו לך תבן להשיאו, וכן עשה הקדוש קדוש הוא לישראל (הפסח טו ט) וְאֶתְּמַן בָּמִים וְאֶשְׁטֵף יְמִינִךָ וְגו', (שם י) וְאֶלְבֹּשֶׁךָ רִקְמָה, וט"ש יט וְלִחְמֵי אֶשֶׁר נִמְתֵּי לָךְ. (שם יט טו) אָלֵי דָאָר עָנִי לַת. קח תבן תבן לקדומו וקשים, קח הקדוש קדוש הוא עשה לישראל (שם טו ג) וְאֶתְּמַן לָךְ אֶרֶץ תְּקִיָּה. יקח תבן תבן, להיות מעלה ללבנו יורון. קח אמר הקדוש קדוש הוא לישראל כי תבאו אל ארץ וגו' וְעִשְׂתֶּם עֹלָה לִי.

רומזים כב יכול מעין דוגמא של מעלה וזוה נתפרסם שיש לנו דין בנים ואנו משתמשים בשרביטו של מלך הוא אבינו כמ"ש בספר הקטן ראש דוד פ' במזכר. וז"ש הביאני הקב"ה בחסדו אל בית היין זה סיני וכיון שהוא מעצמו הביאני אין שום טענה למה"ש מדין עני המהפך כי בעל התורה משכני מעצמו והביאני אל בית היין. וזי תימא אכתי איכא משום דינא דבר מצרא לז"א ודגלו עלי אהבת אנחנו יש לנו דין בנים משו"ת ציונו בדגלים באהבתו ובחמלתו ולבני כן ליכא דינא דבר מצרא:

(ל) וט"ס חס מכרו לבן כו"ל לדינא בחס' שמכר קרקע שלו לבנו ונח בשל סמנא לסלקו אי יכול לסלקו וסבן יכול לר' דזסו יותר יקר וטוב שחי ממזיק לחיות אבנתי ולזסו סדפת נועס לכחורה ול"ע:

גם כבר כתבנו דמה"ש היו רוצים התורה מדינא דב"מ ולזה הקדים הקב"ה ונתן לישראל השבת במרה כי מהשבת מורה כי דין בנים לישראל וזוה נתן לנו התורה כי לגבי בנים ליכא דדב"מ ה' צודי במרה שנתן לנו השבת וגואלי ממה"ש כסיני כי במרה הודיע שאנו בנים וע"י התורה קנינו העה"ז כי כל העולם היה חלוי עד שקבלנו התורה

ומחשבת מוכה ריש לנו דין בנים, שאנו משתמשין בשרביטו ודכיוול שבת בו, ולכן גוי ששבת הייב מיתה כמו שאמרו ז"ל [סנהדרין נ"ה ע"ב]. ואות ברת קדש אמרו בותר [ויחי י"ד ע"ב] דאי נטרין בריית אינן בנים.

ית. הוא היה אומר: חביב אדם שנקרא בצלם, חפה יתרה נודעת לו שנקרא בצלם, שנאמר: פי בצלם אלהים עשה את האדם. חביבין ישראל שנקראו בנים למקום, חפה יתרה נודעת להם שנקראו בנים למקום, שנאמר: בנים אתם ליהוה אלהיכם. חביבין ישראל שנתן להם בלי חמדה, חפה יתרה נודעת להם שנתן להם בלי חמדה שבו נברא העולם, שנאמר: פי לקח מוכ נתתי לכם, תורתני אל תעזבו.

חביבים ישראל שנקראו בנים למקום, חביבים ישראל שנתן להם בלי חמדה. יש לדרוש סמוכים, על פי מה שכתב וחשפתי כהן חושן משפט (סי' קעה ס"ק ל), שהמזכר קרקע לבנו, ובא בעל המצר לסלקו ודעת נטה שאינו יכול לסלקו, שיכול הבן לומר

(כה) שם שם לו. צמרה נתן להם מקלט פדיון של פורה שיתעסקו בהם, שנת ופרה הדומה פ ודינין:

ועוד יראה בהקדמה שוגר"ת ומשוגר"ת דהמלאכים היו רוצים ליקח התורה משום דינא דבר מצרא ותו אתו עלה מטעם עני המהפך בחררה ונטלה אחד נקרא רשע. והנה לטענה ראשונה כתבו ז"ל דאינה טענה שכתוב בס' אסיפת זקנים דבבן לא שייך מילתא דבר מצרא וישראל נקראו בנים למקום. וטענה ב' דחז"ל עני המהפך הרי כתבו מהרש"ל סי' ל"ו ומהר"ם אלשיך סי' ס"ז דאם כפל חררה מעצמו נתן לשני יכול השני לקבל ואין לראשון שום טענה אין אומר ואין דברים. והנה נודע דדגלי השבטים היו

שנאמר (ימיה ד. כג) בנים סכלים המה וכי. וכי תימא סכלים הוא דמקרו בנים, כי לית בהו הימנותא לא מיקרו בנים. ואומר (דברים יב. כ) בנים לא אמון כס. וכי תימא כי לית בהו הימנותא הוא דמיקרו בנים כי פלחי לעבודה זרה לא מיקרו בנים. ואומר (ישעיה א. ד) בנים משחיתים. וכי תימא בנים משחיתים הוא דמיקרו בני מעליי לא מיקרו (הושע ב. א) והיה במקום אשר יאמר להם לא עמי אתם יאמר להם בני אל חי. ואע"ג דרבי מאיר ורבי יהודה חלכה כרבי יהודה הכא רבי מאיר קראי קדייק.

26
 פ"ג בבבא מציעא ד' ס"א א' ס"א

ולא עוד אלא שהוא בכלל בנים כדברי רבי מאיר בשלהי פרק קמא דקדושין (לו. א). דתניא בנים אתם לה' אלהיכם (דברים יד. א). בזמן שאתם נוהגים מנהג בנים אתם קרויין בנים שנאמר בנים אתם לה' אלהיכם. בזמן שאין אתם נוהגים מנהג בנים אין אתם קרויין בנים. דברי ר' יהודה. רבי מאיר אומר בין כך ובין כך אתם קרויין בנים שנאמר (ימיה ד. כג) בנים סכלים המה וכי. עד וכי תימא כי פלחי לעבודה זרה לא מקרי בנים ואומר (ישעיה א. ד) בנים משחיתים. וכי תימא בנים משחיתים הוא דמיקרו בני מעליי לא מקרו. ת"ל (הושע ב. א) והיה במקום אשר יאמר להם לא עמי אתם יאמר להם בני אל חי. ואף על גב דרבי מאיר ורבי יהודה חלכה כרבי יהודה הכא רבי מאיר קראי קדייק.

27
 פ"ג בבבא מציעא ד' ס"א א' ס"א

חביבים ישראל שנקראו בנים למקום. שאל מורנוסרופוס את רבי עקיבא, אם אלוהים אוהב עניים הוא, מפני מה אינו מפרנסם, אמר לו, כדי שנוכה להנצל בהם מדינה של נהיגים, אמר לו, אדרבה זו היא שמחייבת אתכם לגוים. משל למלך שבעם על עבדו והכניסו בבית האסורים וציוה שלא להאכילו ולהשקותו, והלך אדם אחד והאכילו והשקותו, כששומע המלך לא כועס עליו? ואהם קרואים עבדים. אמר לו רבי עקיבא, לא כן, אלא משל למה הדבר דומה למלך שבעם על בנו, וציוה שלא להאכילו ולהשקותו, והלך אדם אחד והאכילו והשקותו, כששומע המלך לא דרוון משגב לוי? ואנו קרואים בנים. ונראה שרבי עקיבא סובר כרבי מאיר (בקדושין לו.), שאף בזמן שאין עושים רצונו של מקום נקראים בנים. ושלא כמו שאמרי רבי יהודה שאם אין עושים רצונו של מקום נקראים עבדים. וכבר נפסקה הלכה כרבי מאיר, וכמ"ש בשו"ת הרשב"א (סי' קצד ורמב), שאף על פי שהלכה רווחת שבמחלוקת רבי מאיר ורבי יהודה הלכה כרבי יהודה, (עירובין מו.), הכא קראי דייקי כותיה דרבי מאיר. ע"ש. ויש להוסיף שמאחר שאם רבי

שזדו יותר ישר וטוב שאני מחזיק באחות אבותי. ע"ש. וכן כתב בשמח מקובצת (בבא מציעא קח.). בד"ה כתב חז"ל רבינו יצחק אלפסי, שפסק הרי"ף בחשובה, שאדם שבא במענות בר מצרא כנגד בנו של המוכר מענה במלה היא, שעיקר הדין דבר מצרא הוא משום שנאמר ועשית הישר והטוב, והדין הטובה והישרה להשאיר והקרקע ביד הבנים שזוכים בו מצד אביהם, ואמו יציבא בארעא וניורא בשמי שמיא. וכי שעולה ברעוה להוציא הקרקע מיד בנו לתרו לולתם, אין לו מנה בקרקדו. ע"ש. והנה בשבת (פ"ח:) מבואר שמלאכי חשורת באו במענה לקבל התורה, ואמרו מה אנוש כי תוכרנו וכן אדם כי תפקדנו, ה' אדונונו מה אדיר שמך בכל הארץ אשר הנה הודך על השמים. וכחבו המפרשים, שעיקר מענה מלאכי חשורת היא משום בר מצרא. ולפי האמור מאד שישאל יש להם דין בנים, הישר והטוב הוא לתת התורה לישראל שהם בנים, והוה הקשר בין דברי התנא רבי עקיבא, חביבים ישראל שנקראו בנים למקום, וממילא אולא להא מענת הבר מצרא, שהם מלאכי חשורת, ולכן חביבים ישראל שניתן להם כלי חמדה. וכן פירש כל זה התנא רבי יעקב שאול בספר קול יעקב (דרוש ה') דף טו ע"א. וע"ע בספר חיים וחסד אלחאידי (דף טו ע"ב).

28
 פ"ג בבבא מציעא ד' ס"א א' ס"א

בנים אתם לה' אלהיכם בזמן שאם נוהגים מנהג בנים אתם קרויין בנים אין אתם נוהגים מנהג בנים אין אתם קרויין בנים דברי ר' יהודה רבי מאיר אומר בין כך ובין כך אתם קרויין בנים שנאמר "בנים סכלים המה ואמר "בנים לא אמון כס ואומר "יע עמי אתם בני משחיתים ואמר "זהו במקום אשר יאמר להם בני אל חי וימא סכלים המה וכי וימא סכלים המה וכי פלחי לעבודה זרה לא מקרי בנים ואומר (ישעיה א. ד) בנים משחיתים וכ"כ בנים משחיתים הוא דמיקרו בני מעליי לא מקרו ת"ש ואמר ויהו במקום אשר יאמר להם לא עמי אתם יאמר להם בני אל חי :

29
 פ"ג בבבא מציעא ד' ס"א א' ס"א

אמר ר' יוחנן *ר' מאיר ור' יהודה חלכה כרבי יהודה רבי יהודה ורבי יוסי חלכה כרבי יוסי ואצ"ל *ר' מור' יוסי חלכה כרבי יוסי השתא במקום רבי יהודה ליתא במקום רבי יוסי מיבעיא

30
 פ"ג בבבא מציעא ד' ס"א א' ס"א

ובכלל בנים הוא כדברי רבי מאיר בשילהי פרק קמא דקדושין (לו. א). דגרסינן התם בנים אתם לה' אלהיכם (דברים יד. א). בזמן שאתם נוהגים מנהג בנים אתם קרויין בנים שנאמר בנים אתם לה' אלהיכם. אם אי אתם נוהגים מנהג בנים אין אתם קרויין בנים דברי רבי יהודה. רבי מאיר אומר בין כך ובין כך אתם קרויין בנים

עקיבא מכירא ליה כרבי מאיר, קיימא לן הלכה כרבי עקיבא מחבריו, וכל שכן כרבי יהודה תלמידו. ועוד דרבי עקיבא ורבי מאיר תו רבים, ואין הלכה כיהודי במקום רבים.

28

הרב ר' יעקב

רבי יעקב

ורבי זריקא [6] אמרו *הלכה כרבי עקיבא מחבריו וכרבי יוסי מחבריו* וכרבי מחבריו

29

תקנים - תקנים

וידועים דברי הצדיקים והקדמונים (ראה בפרטים יוסף (פר' אמור אות ס"ה) שהביא כן בשם הרב המגיד מקוזניץ זצ"ל או בשם הקדושת לוי זצ"ל, ובכרם חמד כאן (עמ' רס"ח) הביא כן בשם אדמו"ר בעל האמרי אמת זצ"ל (ואולי הוא אמר זאת בשם הצדיקים הנ"ל) ע"ש. דאם עה"פ "אשר תקראו אותם במועדם" דרשו חז"ל (ר"ה כ"ה): אתם אפי' שוגגים - מזדיין - מוסעין, כ"ש לגבי בניי שכתוב כאן "בנים אתם" וגו' היינו אפי' שוגגים - מזדיין ומוסעין, ומ"מ בנים אתם עכ"ד. וזה כרעה דס"ל בספרי ובגמ' קדושין הנ"ל: בין כך ובין כך אתם קרוים בנים ודו"ק. וכ"ק אדמו"ר בעל הפני מנחם זצ"ל העיר במה שאחז"ל (ברכות ג): אוי להם לבנים שגלו מעל שולחן אביהם וכו', ולכאורה אי גלו א"כ אין עושים רצונו של מקום ומדוע נקראים בנים (להך מ"ד דרק אי עושים רצונו של מקום קרוים בנים) ותי' דכיון שגולים עי"ז מתעורר גלבם הרהור תשובה ולכן נקראים בנים עכ"ק ודפת"ה.